

[itobiad], 2022, 11 (2): 1137-1159

<p>“O Dört Duvarı Yıktım”: Bedensel Engelli Öğrencilerin Uzaktan Keman Eğitimine Yönelik Görüşleri</p> <p>“I Destroyed Those Four Walls”: Opinions of Physically Disabled Students on Distance Violin Education</p> <p>Video Link: https://youtu.be/fPHt2NluAno</p>	
<p>Yakup AKSOY Öğr. Gör. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı Lecturer Dr., Necmettin Erbakan University Turkish Music State Conservatory yaksoy@erbakan.edu.tr / ORCID: 0000-0002-9243-0133</p> <p>Aynur Elhan NAYİR Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Müzik Eğitimi Bölümü Prof., Necmettin Erbakan Univ. Music Education Department aynur4272@hotmail.com / ORCID: 0000-0002-1964-3829</p>	

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 21.01.2022
Kabul Tarihi / Accepted	: 21.06.2022
Yayın Tarihi / Published	: 26.06.2022
Yayın Sezonu	: Nisan-Mayıs-Haziran
Pub Date Season	: April-May-June

Atıf/Cite as: Aksoy, Y. & Nayir, A. E. (2022). “O Dört Duvarı Yıktım”:
Bedensel Engelli Öğrencilerin Uzaktan Keman Eğitimine Yönelik Görüşleri . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 11 (2) , 1137-1159 . DOI: 10.15869/itobiad.1061199

Plagiarism/İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iThenticate.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Yakup AKSOY , Aynur Elhan NAYİR).

Yayıncı / Published by: Mustafa Süleyman ÖZCAN

“O Dört Duvarı Yıktım”: Bedensel Engelli Öğrencilerin Uzaktan Keman Eğitimine Yönelik Görüşleri *

Öz

Müzik eğitimi engeli olsun ya da olmasın tüm bireyler için temel bir haktır. Engelli bireylerin çoğunlukla dış faktörlerden kaynaklı olarak bu hakka erişim sorunu yaşadıkları bilinen bir gerçektir. Uzaktan müzik eğitiminin engelli bireylerin erişilebilirlik sorununa çözüm üretme noktasında ne tür yeteneklerinin olduğu merak konusudur. Bu araştırmada bedensel engelli öğrencilerin uzaktan keman eğitimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın deseni nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasıdır. Amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen araştırmanın katılımcılarını daha önce keman eğitimi almamış, 20-25 yaşları arasında, tekerlekli sandalye kullanan üç bedensel engelli üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Uygulama aşamasında ilk olarak öğrencilerin engel durumları göz önünde bulundurularak öğretim programı ve uzaktan öğretim modeli tasarlanmıştır. Daha sonra öğrencilerle 2019-2020 akademik yılında on iki hafta boyunca bireysel olarak Skype ve WhatsApp uygulamaları ile eş zamanlı ve eş zamanlı olmayan modellerde uzaktan keman eğitimi gerçekleştirilmiştir. Uygulama sonunda öğrencilerle Dünya Engelliler Günü’nde bir konser düzenlenmiştir. Veriler öğrencilerin uygulamaya ilişkin görüşlerini almak amacıyla hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve konsere ilişkin duygu ve düşüncelerini yansıtan günlükler aracılığıyla toplanmıştır. Analiz aşamasında betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda uzaktan keman eğitiminin öğrencilerin keman çalma performanslarına olumlu yönde etki yaptığı, erişilebilirlik problemini ortadan kaldırarak eğitimde fırsat eşitliğine katkı sunduğu, öğrencilerde ruhsal bir sakinleşme, daha az sinirlenme, keman çaldığı zaman mutlu olma, özgüven ve motivasyon artışı, toplum tarafından kabul edilme, ön plana çıkma ve beğenilme, çevre ile olumlu yönde iletişim kurma kazanımlarının oluştuğu tespit edilmiştir. Uygulamanın bir işte çalışan engellilerin eğitime erişim fırsatı sunarak yaşam boyu öğrenmeyi desteklediği de çalışmanın öne çıkan diğer bulguları arasındadır. Araştırmada gelecek çalışmalara ve paydaşlara bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bedensel engelli, Müzik eğitimi, Keman eğitimi, Uzaktan eğitim, Erişilebilirlik.

* Bu makale ikinci yazar danışmanlığında birinci yazar tarafından hazırlanan, Necmettin Erbakan Üniversitesi BAP birimi tarafından desteklenmiş “Bedensel Engelli Bireylere İnternet Yoluyla Uzaktan Keman Eğitimi Modeli” isimli doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir. / Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığının 18.12.2020 Tarih , 2020/102 Sayılı kararı ile Etik Kurul Kararı alınmıştır.

“I Destroyed Those Fout Walls”: Opinions of Physically Disabled Students on Distance Violin Education *

Abstract

Music education is a fundamental right for all individuals, whether they have a disability or not. It is a known fact that people with disabilities often have problems in accessing this right due to external factors. It is a matter of curiosity what kind of abilities distance music education has in producing solutions to the accessibility problem of disabled individuals. In this study, it is aimed to examine the views of physically disabled students about distance violin education. The design of this research is a case study, one of the qualitative research methods. The participants of the study, which was determined by using the purposeful sampling method, consist of three physically disabled university students between the ages of 20 and 25 who use wheelchairs. In the 2019-2020 academic year, distance violin training in synchronous and asynchronous models and a concert on the International Day of Persons with Disabilities were held for twelve weeks in the 2019-2020 academic year. The data of the research consists of students' views on the practice and concert diaries. In the analysis phase, descriptive analysis technique was used. As a result of the research, the distance violin education application; It contributes to equality of opportunity in education by eliminating the accessibility problem, supports lifelong learning, provides a spiritual calming down in students, less anger, being happy when playing the violin, increased self-confidence and motivation, being accepted by the society, coming to the fore and being admired, positively affecting the environment. It has been determined that communication gains have occurred. In the study, suggestions were made for the stakeholders.

Keywords: Physically disabled, Music education, Violin education, Distance education, Accessibility.

Giriş

İşitme engelli Ludwig van Beethoven, müzikte bir dönemi açıp bir dönemi kapatan kişiydi. Gelmiş geçmiş en iyi keman virtüözü olarak gösterilen Niccolò Paganini ise marfan sendromu olarak bilinen genetik bağ dokusu hastalığına sahipti. Dünyaca ünlü keman virtüözü Itzhak Perlman dört yaşında geçirdiği çocuk felci sonucu kemanını halen tekerlekli sandalyede icra etmektedir. Türk halk ozanı Aşık Veysel Şatıroğlu, küçük yaşta geçirdiği çiçek hastalığı sonucunda gözlerini kaybetmiş ve hayatına görme engelli olarak devam etmiştir. Buna rağmen bir medeniyete kalp gözüyle bakarak gördüklerini diline dökmüş ve sazıyla o medeniyeti okumuştur. Yukarıda sadece birkaç tanesi anılan engelli

* Ethics Committee Decision was taken with the decision of Necmettin Erbakan University Social and Human Sciences Scientific Research Ethics Committee, dated 18.12.2020 and numbered 2020/102.

müzyisyenler bir taraftan engellilikleri ile mücadele ederken diğer taraftan müzik alanında çığır açarak insanlığa büyük miraslar bırakmışlardır.

Genel olarak bir hareket yeteneğinin doğuştan, doğum sırasında ya da sonrasında kısıtlanmış olmasını çağrıştıran engelli kavramı literatürde en çok zihinsel engelliler, ortopedik/bedensel engelliler, süreğen hastalıklar, görme engelliler, işitme engelliler, otistik engelliler ve konuşma engelliler şeklinde sınıflandırılmaktadır (Tınar, 2018, s. 22). Bedensel engellilik, kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ya da işlevsel bozukluk olan kişileri tanımlamaktadır (Devlet İstatistik Enstitüsü [DİE], 2004). Engelliliğe yönelik kuramsal çalışmaların medikal ve sosyal model üzerinde yoğunlaştıkları söylenebilir. Medikal modelde engellilik yalnızca tıbbi olarak değerlendirilmekte olup bu bireyleri hasta aciz ve dışlanmış olarak gören bir bakış açısına sahiptir (Orhan ve Özkan, 2019 s. 4). Bu modeli engelliliğin sosyal yönünü ihmal ettiği noktasında eleştiren sosyal modele göre ise engellilik, kişinin bedeninden ziyade toplumun davranışlarıyla ortaya çıkmaktadır (Oktay, Çölgeçen, Karahan ve Yıldırım, 2019, s. 4). Bu model engelliliğin sosyal politik ekonomik ve hukuki olan ana sorunlarını araştırır (Meşe, 2015, s. 86). Perju'ya (2011, s. 280) göre şu anda engellilik kişinin yürüyememesi değil, tekerli sandalye ile istediği yere erişiminin gerçekleşmemesidir. Bu düşüncüyü destekler nitelikte Türkiye İstatistik Kurumu'nun yaptığı araştırma sonuçlarına göre engellilerin %66,9'u yaya yollarının, yaya geçitlerinin ve kaldırımların kendileri için uygun olmadığını belirtmiştir (TÜİK, 2011). Bu verilerden engelli bireylerin dış faktörlerden kaynaklı erişilebilirlik problemi yaşadıkları çıkartılabilir. Bu problem engelli bireylerin hem genel eğitime hem de müzik eğitimine erişmeleri noktasında da engel oluşturmaktadır.

Müzik eğitimi; bireyin müzik yoluyla kulağını, sesini, ritmik duyusunu ve zevkini; yaratıcılığını, topluma, çevresine ve kendine mutlu-yararlı olmasını amaçlayan yaşamsal bir gereksinimdir (Gedikli, 2007). Diğer taraftan müzik eğitimi özellikle engelli bireylerde özgüven artışı sağlarken toplumla kaynaşması ve bütünleşmesi için kapılar açar (Baydağ, 2020, s. 6). Müzik eğitimi türlerinden birisi olan özengen müzik eğitimi; müziğe ya da bir dalına amatörce ilgili ve istekli olanlar yönelik olup etkin bir müziksel katılım, zevk ve doyum sağlamak ve bunu olabildiğince sürdürüp geliştirmek için gerekli müziksel davranışlar kazandırmayı amaçlar (Uçan, 2018). Özengen müzik eğitiminin bir kolu da çalgı eğitiminin bir boyutu olan keman eğitimidir. “Keman, (nadiren kullanılan “teli parmakla çekme” veya “yay çubuğunu tellere vurma” gibi bazı özel çalma tekniklerini saymazsak) yay kollarının tellere sürtülmesi ve bu sayede tellerin titreşim oluşturması sonucunda ses veren bir çalgıdır.” (Mustul ve Yağışan, 2018, s. 189). Keman eğitimi teknik açıdan bedenün doğru duruşu, kemani ve yayı doğru tutmak, kol, bilek el ve parmakları doğru konuşlandırmak, sol el ve sağ el teknikleri gibi sıralı temel davranışlardan oluşur (Parasız, 2009, s. 6).

Literatürde engelli bireylerin keman/çalgı ya da müzik eğitimlerine yönelik çalışmaların farkındalığın artmasına koşut olarak gün geçtikçe arttığı fakat sınırlı sayıda olduğu söylenebilir. Pirgon ve Babacan (2013) çalışmasında görme engelli bir öğrencinin piyano eğitimindeki mevcut durumunu ortaya koyarak görme engellilerin piyano öğretiminde karşılaştıkları güçlüklerle yönelik çözüm önerileri getirmeyi amaçlamıştır. Özdemir (2019) işitme engelli öğrencilerde renkler yardımıyla piyano/klavye eğitimi gerçekleştirmiş ve çalışma sonucunda öğrencilerin hedef davranışlara ulaştığını gözlemlenmiştir. Pienar (2012) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada Down Sendromlu çocuk bakıcılarının

müzik terapisine yönelik algıları incelenmiştir. Araştırma sonucunda bakıcılar Down Sendromlu çocukların müzik icra etmeyi, müzik dinlerken hareket etmeyi dans etmeyi sevdiklerini ve müzik olduğunda göz teması kurmanın daha kolay olduğu belirtmişlerdir. Literatürde engelli bireylerin müzik eğitimine yönelik diğer çalışmalara Adıyaman, 2020; Baydağ, 2013; Draper, 2019; Kaleci, 2017; Sağer ve Şakalar, 2018; Yılmaz, Topaloğlu ve Akyüzlüer, 2014) örnek verilebilirken bu bireylerin erişilebilirlik problemlerine çözüm üretecek şekilde uzaktan eğitim yoluyla tasarlanmış çalışmalara ise daha sınırlı sayıda ulaşılmıştır. Çokçoşkun ve Karahoca (2019) tarafından öğrenme güçlüğü çeken bireylere DJ'lik mesleği becerilerini web tabanlı bir eğitim platformu üzerinden kazandırmayı amaçlayan çalışma ve Baker ve Krout (2009) tarafından asperger sendromlu bir öğrenciye Skype üzerinden besteleme eğitimi verilmesi çalışması bazı örneklerdendir. Günümüzdeki Covid-19 pandemisi nedeniyle ortaya çıkan ve çıkacak kısıtlamaları saymazsak engelli olmayan bireyler müzik/keman eğitimlerini yüz yüze ortamlarda gerçekleştirebilmektedir. Bedensel engelli bireyler ise bu eğitim hakkına tam olarak erişememektedir. Bu bağlamda bedensel engelli bireylerin müzik/keman eğitimine erişebilecekleri uzaktan eğitim şeklinde tasarlanmış çalışmalara ve modellere ihtiyaç vardır. Böylelikle öğrenci ve öğretmenin fiziksel olarak bir arada bulunmadığı ortamlarda verilen eğitim olarak tanımlanan uzaktan eğitimin (Balaban, 2012, s. 17) ulaşım kolaylığı sağlanması, fiziksel yorgunluğu en aza indirilmesi ve eğitim fırsatı sunması gibi avantajlı yönleri değerlendirilmiş olacaktır.

Bu araştırmanın amacı bedensel engelli öğrencilerin uzaktan/çevrimiçi keman eğitimi modeline ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın problem cümlesi: "Uzaktan keman eğitimi modeli uygulanan bedensel engelli öğrencilerin modele ilişkin görüşleri nelerdir? şeklinde oluşturulmuştur.

Araştırmanın alt problemleri ise şu şekildedir:

1. Öğrencilerin uygulamadan önceki uzaktan eğitim ve müzik eğitimi deneyimleri nasıldır?
2. Bedensel engelli bireylerin çalgı eğitiminde karşılaşılabileceği problemlere yönelik öğrencilerin düşünceleri nelerdir?
3. Öğrencilerin uygulamaya ilişkin ilk izlenimleri nelerdir?
4. Uygulamanın avantajlarına yönelik öğrenciler ne düşünmektedir?
5. Uygulamanın dezavantajlarına yönelik olarak öğrenciler ne düşünmektedir?
6. Öğrencilerin uygulamada karşılaşılan zorluklara yönelik çözüm önerileri nelerdir?
7. Öğrencilere göre uygulamada öğretmen ve öğrencinin rolleri ve özellikleri nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada araştırma problemini çözmeye yönelik nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni işe koşulmuştur. "Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir" (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Nitel araştırma nicel araştırma yöntemine göre daha derinlemesine bilgi sağlayarak geleneksel araştırma yöntemleriyle ifade edilmesi zor olan sorulara cevap bulmak için gereklidir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2019, s. 252). Durum çalışmaları araştırmacının bir

durumu sıklıkla da bir programı, olayı, eylemi, süreci, ya da bir veya birden fazla bireyi derinlemesine analiz ettiği bir araştırma desendir (Creswell, 2016). Araştırmada öğrencilere 12 hafta boyunca internet yoluyla uzaktan keman eğitimi verilmiş, uygulama sonunda bir konser gerçekleştirilmiş, öğrenciler bu süreçte gözlemlenmiş ve çalışma sonunda öğrencilerin uygulamaya ilişkin duygu ve düşünceleri keşfedilmeye çalışılmıştır. Bu açıdan çalışma bir durum çalışması olarak desenlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmada çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme: belli ölçütleri karşılayan veya belli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışılmak istendiği zaman tercih edilir (Büyüköztürk vd., 2019, s. 92). Bu örnekleme, “araştırmacının keşfetmek, anlamak, içgörü kazanmak istediği ve çoğu şeyin öğrenilebileceği bir örnekleme seçiminin zorunlu olduğu varsayımına dayanır” (Merriam, 2018, s. 76). Çalışmada amaçlı çalışma gruplarından homojen çalışma grubu kullanılmıştır. Homojen çalışma grubu aynı niteliklere sahip bireylerden oluşan çalışma grubudur. Bunlar araştırmacı tarafından önceden tanımlanmış belirli özelliklere sahiptir (Sönmez ve Alacapınar, 2018, s. 174).

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1 Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaşı	Cinsiyeti	Öğrenim Durumu	İş Durumu	Engel Durumu	Müzik eğitim durumu
K1	24	Erkek	Lisans	Öğrenci Çalışan	Bedensel	Genel müzik eğitimi
K2	25	Erkek	Lisansüstü	Öğrenci	Bedensel	Genel müzik eğitimi
K3	23	Kadın	Lisans	Öğrenci	Bedensel	Genel müzik eğitimi

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmanın katılımcıları (n=3) 23-25 yaş aralığındadır. Katılımcılar 1 kadın ve 2 erkekten oluşmaktadır. 2 katılımcının lisans, 1 katılımcının ise yüksek lisans derecesinde öğrenci oldukları görülmektedir. Bir katılımcı hem öğrenci hem de bir devlet okulunda memur olarak tam zamanlı çalışmaktadır. Katılımcılar bedensel engelli olup tekerlekli sandalye kullanmaktadır fakat oturarak keman çalmalarına engel olacak bedensel ve zihinsel yetersizlikleri yoktur. Katılımcıların bu çalışmadan önce sadece örgün eğitimde müzik dersi aldıkları yani genel müzik eğitimi aldıkları özengen ya da mesleki bir müzik/çalgi/keman eğitimi almadıkları görülmektedir. Katılımcıların hepsi uygulama öncesi yapılan ön görüşmede kemana ilgi duyduklarını ve öğrenmek istediklerini belirtmiştir. Katılımcılar ailelerinde müzisyen olmadığını belirtmişlerdir. Bu betimsel veriler bize katılımcıların homojen yapıda ve birbirlerine denk özellikler taşıdıklarını göstermektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmadaki veriler, öğrenci görüşme formu ve öğrenci konser günlükleri aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmadaki verilere ulaşmak amacıyla ilk olarak öğrencilere görüşme

teknikleri içerisinde yer alan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. “Bu teknikte araştırmacı tarafından hazırlanan sorular üzerinde yanıtlayıcının kısmen düzeltme, düzenleme hakkı vardır. Sorgulayan ve yanıtlayan, bazı soruları birlikte yeniden düzenleyebilirler. Böyle olunca da bu teknik genellikle nitel araştırmalarda kullanılabilir” (Sönmez ve Alacapınar, 2018, s.185). Çalışmadaki ikinci veri kaynağı ise konser günlükleridir.

Öğrenci Görüşme Formu

İki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formunun birinci bölümünde öğrencilerin demografik özelliklerini, ikinci bölümünde ise öğrencilerin uygulamaya yönelik deneyim, duygu ve düşüncelerini belirlemeyi amaçlayan açık uçlu sorular bulunmaktadır. Araştırmacı tarafından hazırlanan forma Necmettin Erbakan Üniversitesi’nde görevli üç müzik eğitimcisinin ve bir Türkçe öğretmenin görüşleri alınarak son hali verilmiştir.

Konser Günlükleri

Öğrencilerle 12 haftalık uzaktan keman eğitimi uygulaması sonrası 3 Aralık 2020 Dünya Engelliler Günü’nde “Müzik Engel Tanımaz” isimli bir çevrimiçi konser gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerden konser öncesindeki 4 provaya ve konsere ilişkin duygu ve düşüncelerini yansıtan günlük tutmaları istenmiştir. Çalışmada toplam 15 günlüğe ulaşılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2008) araştırma sürecinde katılımcıların uygulamaya ilişkin günlük tutmalarının bireysel gözlemlere, duygulara tepkilere, yorumlara ve açıklamalara ulaşmada yararlı olabileceğini belirtmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmadaki durum çalışmasının doğasına uygun olacak şekilde görüşme ve öğrenci günlükleri olmak üzere veri çeşitlenmesine (Yin, 2017) gidilmiştir. Araştırma verilerinin toplanma süreci Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2 Veri toplama süreci

Katılımcı	Verinin Türü	Veri Toplama Biçimi	Yapılış şekli	Süresi	Görüşme tarihi
K1	Yarı yapılandırılmış görüşme	Skype görüşmesi	Bireysel	25 dk.	18 Ekim 2019
K2	Yarı yapılandırılmış görüşme	Skype görüşmesi	Bireysel	26 dk	21 Kasım 2019
K3	Yarı yapılandırılmış görüşme	Skype görüşmesi	Bireysel	20 dk.	25 Aralık 2019
K1, K2, K3,	Belge/Günlük	E mail	Bireysel	-	14 Kasım 2020- 3 Aralık 2020

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırmada veriler, öğrencilerin modele ilişkin görüşleri ve öğrencilerin konser günlükleri olmak üzere iki şekilde toplanmıştır. Veri toplama

sürecinde ilk olarak öğrencilere 2019-2020 akademik yılında Skype üzerinden 12 haftalık uzaktan keman eğitimi uygulanmış ve son ders (12. ders) öğrencilerle modele ilişkin görüşlerini almak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin uygulamaya ilişkin görüşleri araştırmacının metodolojisine uygun olarak Skype aracılığıyla uzaktan toplanmıştır. Görüşme tarihlerinin her öğrencide farklılık göstermesinin nedeni öğrencilerin deneysel çalışmaya farklı zamanlarda başlayıp bitirmesidir. Öğrencilerle yapılan görüşme video formatında kaydedilmiştir. Bu sayede verilerin eksik veya yanlış olma ihtimalinin önüne büyük ölçüde geçilmiştir. Öğrencilere görüşme öncesi ses ve görüntü kayıtlarının alınacağı bildirilerek sözlü ve yazılı olarak onayları alınmıştır. Ayrıca araştırma için Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 2020/102 Karar No.lu belge ile Etik Kurul Onayı alınmıştır. Öğrenciler ile uygulamanın sonunda bir konser gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler konsere ve konser öncesi dört provaya ilişkin duygu ve deneyimlerini yansıtan toplam 15 yansıtıcı günlük tutmuştur. Araştırmacı öğrencilerden bu günlükleri konser sonrası mail yoluyla teslim almıştır. Günlükler doküman incelemesi tekniğine tabi tutulmuştur. Doküman incelemesi, var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplanmasına odaklanmaktadır. Bunun için araştırılan olguya en yakın belge ve kanıtlar bu kapsamda incelenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Lincoln ve Guba (1985) nitel araştırmaların niteliğini artırmak amacıyla nicel araştırmalarda yer alan geçerlik ve güvenilirlik kavramları yerine bazı stratejiler önermiştir. Bunlar inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlık ve teyit edilebilirliktir (aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 264). Bu bağlamda çalışmada inandırıcılığın başarılı bir şekilde sağlanması amacıyla araştırmacı; veri kaynakları olan 3 öğrenci ile uygulamanın başlangıcından konsere kadar yaklaşık 13 ay geçirmiş, görüşme ve günlük gibi farklı yöntemlerle veri kaynaklarını çeşitlendirmiş ve görüşme sonrası öğrencilerle bireysel olarak katılımcı teyidi gerçekleştirmiştir. Aktarılabirliğin sağlanabilmesi için nitel verileri ayrıntılı betimleme yoluna gidilmiş ve doğrudan alıntılar sıkça kullanılmıştır. Tutarlığın sağlanabilmesi için veriler bütün katılımcılarla benzer süreçlerde toplanmış, tüm veriler kayıt altına alınmış, nitel verilerin çözümlenmesi (kodlar ve temalara atanması) araştırmacı, tez danışmanı ve bir öğretim elemanı ile toplantılar şeklinde birlikte çalışılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada öğrenci görüşlerinden ve günlüklerinden toplanan verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. “Bu teknikte elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır; görüşülen ve gözlemlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sıkça yer verilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 224). “Betimsel analizde araştırmacının temel görevi gerçeğin neye benzediğini göstermek ve ona kavramsallığı eklemektir” (Sönmez ve Alacapınar, 2018, s. 273). Creswell ve Klark’a (2015, s. 221) göre nitel veri analizi; verileri kodlamayı, metni küçük birimlere ayırmayı, her bir birime etiketler atamayı ve kodları temalar altında gruplandırmayı içermektedir. Araştırmada öğrenci görüşleri ve öğrenci günlüklerinden elde edilen nitel veriler; ilk olarak araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılmış ardından tez danışmanı ve bir öğretim elemanı ile toplantılar yapılarak çözümlenmiş ve görüşme sürecinde kullanılan sorulara göre düzenlenmiştir. Bulgular kısmında katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlardan doğrudan alıntılar yapılarak sunulmuştur.

Öğretim Tasarımı, Öğretim Programı ve Uygulama Süreci

Araştırmada ilk olarak uzaktan eğitim modeli tasarlanmıştır. Model olarak öğrencilerin engelli olması ve bireyselleştirilmiş bir öğretim süreci geçirileceği için uzaktan eğitim çalışmaları içinde anlamlı ve geçerli sonuçlar veren ADDİE [Analysis (Analiz), Desing (Tasarım), Development (Geliştirme), Implementation (Uygulama) ve Evaluation (Değerlendirme)] modeli tercih edilmiştir. ADDİE kişiselleştirilmiş ve anlamlı öğrenme/öğretme ortamları hazırlayabilmek için öğretim tasarımı modelleri içerisinde en bilinenidir ve birçok modelin çekirdeği olarak kabul edilir (Özerbaş ve Kaya, 2017, s. 28). Öğretim programı 12 hafta ile sınırlandırılmıştır. Bunun nedeni bir eğitim öğretim yılında yarım döneme denk gelen bir süreç olmasının yanı sıra başlangıç aşaması keman eğitiminde öğrencinin temel davranışlarını gözlemleyebilmek için uygun bir süre olarak belirlenmesidir. Program oluşturulurken çeşitli üniversitelerden iki Profesör ve bir Dr. Öğretim Üyesinin ve Güzel Sanatlar Lisesinden iki eğitimcinin görüşleri alınmıştır. Görüşüne başvurulmuş tüm alan uzmanları keman eğitimcisidir. Çalışmada kullanılacak materyallerin uygunluğu içinde aynı yol izlenmiştir. Öğretim programı öğrencilerin bedensel engel durumları titizlikle incelenerek oluşturulmuştur. Ömer Can Keman Eğitimi 1 ve Güzel Sanatlar Lisesi Keman Eğitimi metot ve kitapları referans alınarak hazırlanan öğretim programı birinci konumda ve detache, legato ve staccato yay tekniklerini kapsamaktadır. Dersler internet üzerinden Skype uygulaması ile çevrim içi olarak haftada 1 ders (45 dk.) şeklinde birebir gerçekleştirilmiştir. Ders dışında öğrenciler eğitmeni ile WhatsApp uygulaması üzerinden iletişim ve etkileşim kurmuştur. Öğrenciler ile 2 haftalık eğitim sürecinin sonunda 3 Aralık 2020 tarihinde Dünya Engelliler gününde “Müzik Engel Tanımaz” isimli bir konser gerçekleştirmiştir. Yüz yüze gerçekleştirilen konser aynı zamanda Necmettin Erbakan Üniversitesi YouTube kanalından canlı olarak izleyicilere sunulmuştur (NEÜ, 2020).

Bulgular

Bulguların sunumunda çalışma katılımcılarının internet yoluyla uzaktan keman eğitimi uygulamasına ilişkin görüşleriyle konser günlüklerinden elde edilen betimsel analiz sonuçları araştırmanın alt problemlerine göre başlıklandırılarak incelenmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Öğrencilerin uygulamadan önceki uzaktan eğitim ve müzik eğitimi deneyimleri nasıldır” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3 Öğrencilerin çalışmadan önceki uzaktan eğitim ve müzik eğitim deneyimleri

Tema	Kod	Aldı	Almadı	
Deneyim	Uzaktan eğitim		✓	
	Müzik eğitimi	Genel	✓	
		Özengen		✓
		Profesyonel		✓
	Uzaktan müzik eğitimi		✓	

Tablo 3’te görüldüğü üzere öğrencilerin tümü uzaktan eğitimi ilk defa deneyimlediklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler daha önce ilk ve ortaokulda müzik eğitimi aldıklarını, nota bilmediklerini, flüt harici herhangi bir çalgı çalmadıklarını ve şimdiye kadar herhangi bir çalgının özengen ya da profesyonel olarak eğitimini almadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilere bu çalışmaya kadar neden bir çalgı eğitimi almadıkları sorulduğu zaman ise fiziki şartların kendilerine engel oluşturabileceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir.

“İlköğretimde müzik dersimiz vardı... Bütün müzik eğitimim bundan ibaret. “Fiziki şartlar bir çalgı öğrenme noktasında beni mahrum bıraktı. Erişilebilirlikte ciddi sıkıntılar yaşadım. Bağlama çalmayı çok isterdim. Birkaç senedir içimde uhde kalmıştı. Kurslara gidemedim çünkü biliyorum ki kursların fiziki şartları oldukça sıkıntılı. Bu çalışmaya kadar herhangi bir uzaktan eğitim deneyimim olmadı.” K.1

“Şimdiye kadar bir çalgı eğitimi almadım ama zamanla kemana ilgi duydum kursa gitmeyi düşündüm ama karşılaşacağım sıkıntıları da biliyordum ve siz karşıma çıktınız, siz benim en büyük şanssınız.” K.3

“Sporcu olduğum için çalgı aleti çalmaya vakit ayıramadım ama bir çalgı çalmayı her zaman istedim.” K.2

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Bedensel engelli bireylerin çalgı eğitiminde karşılaşılabileceği problemlere yönelik öğrenci düşünceleri nelerdir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4 Bedensel engelli bireylerin çalgı eğitiminde karşılaşılabileceği problemlere yönelik öğrenci görüşleri

Tema	Kod
Bedensel engelli bir bireyin çalgı eğitiminde karşılaşılabileceği problemler	Erişilebilirlik
	İklim koşulları
	Kursa ulaşım ve kursun imkanları
	Çalgı farklılığı
	Refakatçi sorunu

Tablo 4’te görüldüğü gibi öğrenciler, engelli bireylerin bir çalgı öğreneceği zaman karşılaşılabileceği problemleri farklı değişkenler açısından değerlendirmiştir. İlk olarak öğrenciler dersin alınacağı kursa ulaşım ve kursun fiziksel özelliklerinin erişilebilirlik bakımından bedensel engelliler için zorluklar meydana getireceğini ifade etmişlerdir. Bir diğer değişkende iklim şartlarıdır. Öğrenciler bedensel engelli bireylerin özellikle kış şartlarında kurs merkezine gitmekte zorlanacaklarını, bu durumun onlarda fiziksel bir yorgunluk oluşturacağını belirtmiştir. Bir öğrenci olumsuz iklim şartlarında çalgıyı taşıması için bir refakatçi bulmak zorunda kalılabileceğini ifade etmiştir. Öğrenciler

bedensel engellilerin çalgı seçiminde kendi engel durumlarını da göz önünde bulundurmalarının önemine değinmiştir.

“Engelli bir arkadaşımız en büyük problemi erişilebilirlik, fiziksel şartlar ve özellikle kış şartlarında yaşar. Çünkü bazı engelli arkadaşlar fizyolojik olarak yorgunluğu kaldıramaz. Kursun uzaklığı, ulaşım imkânı ve engellilere yönelik imkânları da önemli. Birçok kursun engelliler için altyapıyı imkânları yok. Asansör olan yerlerde asansör çalışmıyor. Bazı eğitim merkezlerinde engelliler için lavabo yok ama uzaktan eğitim alan engelli bir öğrenci müsaade isteyip telefonu kapattıktan sonra evindeki lavaboya gidebilir.” K.1

“Bedensel engellilerin çalgı eğitiminde karşılaşacağı zorluklar çalgıya göre değişebilir. Mesela ben kemanda bütün yay çalarken oturuş pozisyonumdan dolayı zorlanabilirdim. Oturuş pozisyonumu değiştirdim ama her bedensel engeli bunu değiştiremez. Bunun da üstesinden geldik.” K.2

“Ben bir videoda görmüştüm, bir kızın tek kolu vardı, yayı tuttuğu kolunda da çengel gibi bir şey vardı. O kızı gördükten sonra hiçbir şeyin engel olamayacağını düşündüm. Genel olarak bugüne kadar engelimi sorun etmediğim ve canım ne istese yaptığım için hiç düşünmedim fakat bedensel engelli bir arkadaş çalgısını taşımaya ve yardım etmesi için yanına refakatçi bulmak zorunda kalabilir.” K.3

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Öğrencilerin uygulamaya ilişkin ilk izlenimleri nelerdir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5 Öğrencilerin uzaktan keman eğitimine ilişkin ilk izlenimleri

Tema	Kod
İlk izlenim	Şaşırtıcı
	Heyecan verici
	Mükemmel
	Yaratıcı
	Çılgınca

Tablo 5’te görüldüğü gibi öğrencilere uzaktan keman öğrenmeyi isteyip istemedikleri sorulduğu zaman; bu düşüncenin kendilerini çok şaşırttığını, heyecanlandığını ve mükemmel, yaratıcı ve aynı zamanda çılgınca geldiğini ifade etmişlerdir. Kemanın zor bir çalgı olduğunu bildiklerini fakat içlerinde bulunan azim ve istek sayesinde bu zor çalgıyı çalabileceklerini düşündüklerini belirtmişlerdir.

“Bana teklif edildiği zaman neden olmasın dedim en kötü ihtimalle bir şey kaybetmemiş olacaktım. Ben uzaktan eğitimle verebileceğinize inandım. Keman çalmak çok güzel bir duygu.” K.1

“Erişilebilirlik anlamında gerçekten çok güzel düşünülmüş bir proje. Bunu şimdi çok daha iyi anlıyorum zira şu anda hava koşulları akülü sandalyemle dışarıya çıkmaya müsait değil.” K.1 (Konser günlüklerinden)

“İlk duyduğumda çok çılgınca bir fikir olduğunu hissettim çünkü duyduğum kadarıyla keman çalgılarının içinde en zorlarından biriydi. Bunun uzaktan eğitimle internet üzerinden verilmesi nereye götürür ne kadar olur gibi sorularım vardı.” K.2

“Çok şaşırımdım. Ben keman çalmayı çok istiyordum ama ailem istemiyordu. Çünkü onlar okulun var sorumlulukların var diyorlardı. Anne ne dersin de ben ikinci dönem keman alıp kursa gideceğim dedim. Sonra siz bana teklif edince hemen kabul ettim çünkü çok istediğim bir şeydi.” K.3

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Uygulamanın avantajlarına yönelik öğrenciler ne düşünmektedir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6 Uygulamanın avantajları

Tema	Kod	
Uygulamanın avantajları	Psikolojik fayda	
	Keman çalmanın avantajları	Bireysel farkındalığa varma
	Olumlu toplumsal bakış	
	Sosyalleşme	
	Erişilebilirlik	
	Eğitim fırsatı	
	Fiziksel yorgunluğu azaltma	
	Uzaktan keman eğitiminin avantajları	Kolay ulaşım
	Zaman tasarrufu	
	Ekonomik fayda	
	Mesleki fayda	
	Video kayıt desteği	

Öğrenciler uygulamanın avantajlarını iki alt temada değerlendirmişlerdir. Bunlardan ilki keman çalmanın kendilerine sunduğu avantajlar ikincisi ise uzaktan keman eğitimi uygulamasının avantajıdır. Öğrencilerden birisi keman çalmaya başladıktan sonra kendisinde ruhsal olarak bir sakinleşme hissettiğini, daha az sinirlendiğini, canı sıkıldığı zaman kemanı çalarak mutlu olduğunu belirtmiştir. Diğer öğrenci kendi bedeni ile bir şeyler becerebileceğinin farkına vardığını ifade etmiştir. Öğrenciler uygulamadan sonra yakın çevresiyle ve toplumla olan ilişkilerinde olumlu yönde değişiklik olduğunu engelli olmayan diğer arkadaşlarının onlara imrendiğini, bu durumun özgüvenlerini artırdığını ve daha önce duydukları şarkıları çaldıkları zaman mutluluk duyduklarını ifade etmişlerdir.

“İnanamazsınız ama ben kendimi daha da sakin hissetmeye başladım. Canım mı sıkın kafam mı bozuk hemen şifayı alıyorum ve sakinleşiyorum (Şifa: Öğrencinin kemanına verdiği isim). Bilmediğim ama çalmak istediğim şarkıların notasını internette buluyorum, çalmaya çalışıyorum, sizin verdiğiniz alıştırma bakıyorum, kemanla uğraşıyorum ve huzur buluyorum.” K.3

“Ben özel eğitim bölümünde öğrenim görüyorum ve ilerde benim de engelli öğrencilerim olacak. Bizim alanımızın müzik ile ilişkisi çok fazla ve ilerde öğrencilerime keman çalabilirim. Keman çalmak insanların gözünde önemli bir profil oluşturuyor. Bu da bana özgüven veriyor. Engelli

arkadaşlar genellikle toplumun içinde rol almayı çok isterler ve bu imkân verildiği zaman bunu en iyi şekilde yerine getirmek için gayret ederler. Bir çalgı çalmak engelli bir birey için çok fazla anlam ifade ediyor ayrıca çalgı çalan bir engelliği gördükleri zaman toplumun engellilere yönelik önyargıları da kırılıyor.” K.1

“En başta sosyal ortamlarda biraz daha öne çıkıyorsun. Diğer insanlarla konuşma, ilgi alanı biraz daha farklılaşmış oluyor. Özellikle engeli olmayan diğer bireylerle ilk tanışırken keman çaldığımdan bahsedince çoğu insan sana imrenir hale geliyor ayrıca duyduğum ya da sevdiğim şarkıları çalabilme fırsatım oldu bu da benim için ayrı bir mutluluk”. K.2

“Kendimi tekerlekli sandalyede bağımlı ya da o dört duvar içerisinde kısıtlanmış olarak hissetmeden bir şeyler başardığımı kanıtladım ve buna herkesi inandırdım. Böylece o dört duvar ve sandalyeyi yıkmış oldum.” (K2 Konser günlüklerinden)

“Keman çalmayı çok seviyorum. Bazen düşünüyorum da sanırım artık hayatımı kemandan önceki ve sonraki olarak ayırabilirim. O kadar etki ettiğini hissedebiliyorum. Artık eskiye nazaran duygularımı daha az içimde tutuyorum :) mesela bir şeye kafamı taktığımda kemanımla şarkı çalışıyorum. Repertuvarımı genişletmek hem kafamı meşgul ediyor hem de ruhumu besliyor:.” K.3 (Konser günlüklerinden)

Öğrenciler uygulamanın kendileri için ilk olarak erişilebilirlik sağladığını ve bu özelliğin eğitim fırsatı sunması açısından kendileri için çok önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrenciler ayrıca fiziksel yorgunluğu aza indirmesi, ulaşımda kolaylık sağlaması, zamandan tasarruf sağlaması, bir işte çalışan engelli birey için eğitim fırsatı sunmasını da avantajlar olarak sıralamışlardır. Öğrenciler öğrendikten sonra keman çalarak maddi gelir sağlayabileceklerini, mesleki yaşantılarında kemana kullanabileceklerini belirtmiştir.

“Erişilebilirlik anlamında beni çok rahatlattı. Hem çalışan hem de öğrenci olduğum için akşam saatleri dersi işleyebiliyorduk. Dersler uzaktan olmasaydı gündüz çalıştığım için belki katılamazdım.” ...“Bu çalışma benim gibi engelli olup fiziki koşullardan dolayı erişilebilirlik problemi yaşayan arkadaşlarımla hobilerini yerine getirmesine olanak sağlayacaktır.” K.1 (Konser günlüklerinden)

“Bir etkinlikte engelli birey çalgı çalarsa insanların gözünde bir artı oluyor. O ilgi engelli bireylerde özgüven oluşmasına ve toplumun içine karışmasına yardımcı olur. Erişilebilirlik bakımından kabaca tabir etmek gerekirse hizmet ayağımıza geldi. Kursu ya da öğretmene ulaşamıyorsanız içinizde uhde kalıyor. Bu da kendinize olan özgüveninizi de zedeliyor ama şimdi ulaşabiliyoruz, kendinizi gösterme çabası ve bir şey elde etme gayreti içine giriyorsunuz ve insan ulaştığı zaman mutlu olabiliyor. Dolayısıyla bu çalışma, erişilebilirliği sağlıyor.” K.1

“Bu uygulamayı engelli bireyler için bir nimet olarak görebiliriz. Ulaşımında vakit harcama olasılığı var ve bu vakti harcamamış olursun. Çünkü uzaktan eğitimle öğretmen bilgisayarını açtığında direk karşında oluyor. Bence bu büyük bir artı. İklim koşulları özellikle Konya’da kış ayları sert geçiyor ama uzaktan eğitimle bu sorun ortadan kalkmış oluyor. Hem zamandan tasarruf etmiş oluyorsun hem ulaşımdan hem de enerjini kaybetmemiş oluyorsun çünkü yolda ister istemez bir enerji kaybetmiş olacaksın. Bir de engelli bir birey hem engelinden hem de bilmediği bir ortamda bulunmasından dolayı yüz yüze eğitimde çekingen olabiliyor ama uzaktan eğitimde evde olduğu için böyle bir sorunu olmaz, yabancılık çekmez ve strese girmez. Bu çalışma engelliye özgüven de aşılacak olacak. Şimdi eve kapanan engellilerimiz var. Bu engellilerimiz dışarıya çıkması da sebep olacak.” K.2

“Çok mutluyum uzaktan da olsa birçok şey öğrendiğimi düşünüyorum. Başlayalı neredeyse üç ay oldu ama bence iyi bir yol katettim.” ...“Her şarkı çalışmada heyecanımı kontrol edebilmek için annem ve öğretmenimle göz kontağı kurmaya özen gösterdim. Konser mükemmel geçti. Ayrıca bugün klbimiz de yayımlandı. Ondan da olumlu dönüşler aldım bu yüzden şuan iki kat sevinçliyim. 3 Aralık benim günüm oldu. O kadar güzel geri dönüşler aldım ki, çok mutluyum. Hayallerinizin önünde hiçbir engel duramaz.” K.3 (Konser günlüklerinden)

Öğrenciler uzaktan keman eğitimi süreçlerinde video kayıt desteğinin performanslarına çok fayda sağladığını belirtmişlerdir. Video kayıt desteğinin kendilerini karşıdan izlemeye, motivasyonlarının artmasına, özeleştiri yapmalarına, dersi hatırlamalarına, arşiv oluşturmalarına ve dış görünüşlerine dikkat etmelerine yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir.

“Derslerin kayıt altına alınması aslında geriye dönük olarak kendimizi görmemizi sağlıyor. O dersi ya da ödevi çalışırken untabiliyoruz ama dersi kayıttan izleyince tekrar hatırlıyoruz. Hatta ders kaydını defalarca izlediğim zamanlar oldu. Özellikle Ömer Can hocamızın kitabında bir ödevi çalışırken nasıl olacak diye düşündüm, sizi aramaktansa ders kayıtlarımı izledim. Bu kayıtları arşilemeyi düşünüyorum. Belki 30-40 sene sonra torunlarıma göstermek istiyorum bakın buradaydım buraya geçtik diye bazen de özeleştiri yaptım hatta bazı videoları izlemek istemedim.” (gülümser). K.1

“Video kaydı son derste ne yaptığımızı, ne yapmamız gerektiğini sizin hangi ödevleri verdiğinizi, genel olarak ders tekrarının en kolay halini ve komple dersin yaşanmış halini tekrar gözlerimin önüne getirmiş oluyor. İlk derslerde çok bir şey bilmediğim için özeleştiri yapamadım ama ilerledikçe şurada şöyle tutsaydım heyecanlanmasaydım gibi özeleştiriler yaptım.” K.2

“Ders videolarında sizi çok fazla izledim. Hatta bir videoyu 10 kere izlemişliğim oldu. Çok fazla özeleştiri yaptım. Mesela yaya çok bastırduğum yerlerde kötü sesler oluşunca ben kendime dayanamıyorum öğretmenim nasıl dayanıyor diye merak ettim” (gülümser). “Diğer taraftan derslerin videoya kaydedilmesi benim dış görünüşüme önem vermeme de neden oldu. Artık derslerde makyajıma ve giyim kuşamıma dikkat ediyorum. Videolarda kendimi bakımlı görmek beni ayrıca motive ediyor. Ayrıca kendimi ilk derslerde videoda görmekten hoşlanmazdım. Hata yaptığımı görmek istemiyordum. Ama ilk videolardan sonra son videoları izledikten sonra geliştiğimi gördüm ve bu durum beni bu fobimden uzaklaştırdı.” K.3

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi olan “Uygulamanın dezavantajlarına yönelik öğrenciler ne düşünmektedir” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7 Uygulamanın dezavantajları

Tema	Kod
Dezavantajlar	Araçların sınırlılığı İnternet hızı

Tablo 7’de görüldüğü gibi öğrenciler uygulamanın teknolojik sınırlılıklar noktasında dezavantajlarının olduğunu ifade etmişlerdir. Bir öğrenci; bilgisayarının olmadığını, bu yüzden derslere cep telefonu ile katıldığını, bunun da küçük bir ekranda bazı davranış ve içerikleri görmekte zorluk oluşturduğunu belirtmiştir. Öğrenciler zaman zaman internet

hızından kaynaklı gecikmeler ve görüntü kalitesizliği yaşadıklarını da ifade ederken bu problemlerin uzaktan eğitimin kendilerine sunduğu fırsatlara kıyasla büyütülecek şeyler olmadığını da eklemiştir.

“Uzaktan çalgı eğitiminde en büyük sıkıntı bilgisayarım olmadığı için telefondan bağlanmam oldu. Ekran küçük olduğu için bazen notaları göremiyordum. Bazen de internet bağlantısında sıkıntı yaşadım ama ilerde 5G’ye geçilirse bu sorun çözülebilir. Ara ara ses ve görüntü bakımından gecikme yaşadım ama artılarını düşündüğüm zaman bu eksikleri görmeyebiliriz.” K.1

“Sadece ben yurttan kaldığım için internet bağlantısında sorunlar yaşadım. Ben de kendi internetimi kullandım ya da başka çözümler ürettim. Onun dışında telefonun şarjı bittiyse bilgisayardan ya da tam tersi olarak çözümler ürettim çünkü bu teknolojik aletlerde zaman zaman sorunlar oluşabiliyor ama günümüzde artık bir bilgisayar ve telefon hemen hemen herkeste olabiliyor. En azından telefon. Zaten yaşadığın alanda ders yapıyorsun. Ekstra ulaşım gerektiren bir şey yapmıyorsun. O yüzden cihazında da bir sorun yoksa hem görsel hem işitsel bir sorun yaşamıyorsun.” K.2

Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi olan “Öğrencilere göre uzaktan keman eğitimi modelindeki öğretmen ve öğrencinin rolleri ve özellikleri nelerdir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8 Öğrencilerin uzaktan keman eğitiminde öğretmen ve bedensel engelli öğrencide bulunması gereken özelliklere ilişkin görüşleri

Tema	Kod
Roller ve özellikleri	Çalışkan
	Öğrencide bulunması gereken özellikler
	Sabırlı
	İlgili ve istekli
	Çalgısını seven
	Cesur
	Sabırlı
	Öğretmende bulunması gereken özellikler
	İletişimci
	Empati yapan
Motive edici	
	Teknolojik yeterliliklere sahip

Tablo 8’de görüldüğü gibi öğrenciler uzaktan keman eğitiminde bedensel engelli bir öğrencinin ilk olarak çalışkan olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğrenciler öğrencinin ödevlerini zamanında yapmasını, çalgısına vakit ayırmasını, çok pratik yapmasını, ders videolarına sıkça başvurmasının gerekliliğini de belirtmiştir.

“Ben uzaktan çalgı eğitimi alan arkadaşlara derslerin videolarını izlemesini ve verilen ödevleri çalışmasını şiddetle tavsiye ederim ve hata yapmaktan korkmamalıdır.” K.1

“Sabırlı olması lazım. Videolara biraz daha vakit ayırmalı. Kendini vermesini ve heyecan yapmamasını öneririm.” K.2

“Kaydedilen dersleri kesinlikle izlemeli çünkü ben kendi derslerimden çok şey öğrendim. Ders esnasında öğrenemediğim şeyleri daha sonra videoları izleyerek pekiştirdim.” K.3

Öğrenciler uzaktan keman eğitiminde öğretmenin ilk olarak sabırlı olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrenciler, öğretilenlerde bulunması gereken özellikleri: öğrencilerini sürekli takip eden, olumlu iletişim kurma özelliğine sahip, sempatik ve sosyal, uzaktan da olsa öğrencisinin yorgunluğunu hissedebilecek kadar iyi tanıyan, anlayışlı ve öğrenciyi motive eden ve teknolojik yeterliliklere sahip bir kimlik olarak belirtmişlerdir.

“Öğrencilerin hataları çok olacağı için öğretmenin çok sabırlı olması gerekli bir de çok iyi iletişim becerisine sahip olması lazım. Engelli bireyler duygusal olarak hassas olurlar. Öğretmen sen yapamazsın beceremiyorsun gibi ithamlarda bulunursa karşı taraf işi kökten bitirebilir. Sosyal anlamda da sempatik olması lazım” K.1

“Ders saatinden önce öğrenciyle irtibata geçip teyit emeniz çok güzeldi. Derslerde ara ara soruyorsunuz yoruldu mu biraz ara verelim mi gibi. Bu çok iyi oluyordu çünkü özellikle bedensel engelliler her zaman oturuş pozisyonunda ve keman çalarken de oturma pozisyonundalar ve orada ister istemez kendilerini kasıyorlar bu durumda yanlış çalmaya ve hataların artmasına neden oluyor.” K.2

“Kesinlikle öğretmenin sabırlı olması lazım çünkü ben ilk başlarda felakettim. Ses çıkarmayı bile beceremedim. Sabırdan sonra anlayış çünkü kendi yoğunluğumdan dolayı takvimi şaşırtma oluyor dersimizi bugün yerine yarın yapabilir miyiz gibi.” K.3

“Sizin bana bu kadar güvenmeniz beni çok fazla motive ediyor.” K.3 (Konser günlüklerinden)

“Uzaktan eğitimde öğretmenin kesinlikle teknolojiye hâkim olması gerekli. Çünkü normal kişiler bile teknoloji kullanmada sorun yaşarken engellilerde bu sorunlar daha fazla ve çeşitli olabilir.” K.1

Tartışma

Bir durum çalışması olan bu araştırmada uzaktan keman eğitimi uygulanan bedensel engelli öğrencilerin çalışmaya yönelik görüşleri ve konser günlükleri incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde:

Öğrencilere uzaktan keman öğrenmeyi isteyip istemedikleri ilk sorulduğu zaman; bunun kendilerini çok şaşırttığını, heyecanlandıklarını ve bu fikrin kendilerine mükemmel, yaratıcı ve aynı zamanda çığınca geldiğini ifade etmişlerdir. Bu düşüncelerin altında yatan birçok neden olabilir. En temel neden; temel ve mesleki eğitim haklarına erişim noktasında hâlâ problem yaşayan öğrencilere keman eğitiminin verileceği ve bunun konforlarını bozmadan rahat bir ortamda uzaktan sunulacağı düşüncesi olabilir. Nitekim öğrenciler erişilebilirlikte problem yaşayacaklarını düşündükleri için uygulama öncesine kadar bir çalgı eğitimi almadıklarını belirtmiştir. Uzaktan keman eğitimi modeli uygulaması sonrası öğrencilerin bu yöndeki görüşlerinin değişmesi, kendileri için erişilebilirlik probleminin ortadan kalktığını ve bu modelin eğitimde fırsat eşitliğine katkı sunduğunu belirtmeleri araştırmanın bulguları arasındadır.

Bu bulgular, Aksoy ve Nayir (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın sonuçları ile örtüşmektedir. İlgili çalışmada bedensel engelli bireyler bir çalgı çalmayı öğrenmek istemelerine rağmen erişilebilirlik problemi yaşayacakları düşüncesini taşıdıklarını

belirtmişlerdir. Şen (2009) çalışmasında web tabanlı uzaktan eğitim sistemlerinde erişilebilirlik kuralları ve belli standartlar ile engelli öğrencilerin de diğer öğrenciler ile aynı oranda eğitim almalarının sağlanabileceğini belirtmiştir. Karahan (2016) çeşitli nedenlerle geleneksel eğitime ulaşamayan ya da tam olarak faydalanamayan öğrenciler için uzaktan piyano eğitimi sunulabileceğini önermiştir. Brändström, Wiklund ve Lundström'un (2012) internet yoluyla gerçekleştirilen uzaktan müzik eğitiminin, öğrencilere düşük maliyetle en iyi müzisyen ve eğitimcilere ulaşma imkânı sunduğunu, çevre yönünden uygun durumda olmayan öğrenciler için bir avantaj oluşturduğunu belirtmiştir. Sever (2014) sağlık sorunları nedeniyle dersine ara veren bir keman öğrencisi ile çevrilmiş öğrenme modeli uygulaması gerçekleştirmiş ve çalışma sonucunda uzakta kalınan sürecin hem öğrenci hem de öğretmen tarafından faydalı bir şekilde tamamlandığı görülmüştür.

Öğrenciler uzaktan eğitimin ulaşımında kolaylık ve zamandan tasarruf sağlaması, fiziksel yorgunluğu aza indirmesi ve tam zamanlı bir işte çalışan engelliler için eğitim fırsatı sunması gibi faydalar sağladığını belirtmişlerdir. Bu bulgular Can ve Yungul (2017) tarafından yapılan bir çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Çalışmada geleneksel yani yüz yüze çalgı eğitiminde öğrencilerin ders ortamına ulaşımında zaman kaybı ve maddi kayıp yaşadıkları, iş ve özel hayatlarındaki yoğunluklar nedeniyle eğitime ayırabilecekleri zamanın kısıtlı olması ve çalgılarını taşıma zorunluluğunun problem oluşturduğunu, bu gibi unsurlardan dolayı uzaktan eğitimin tercih edilebileceği sonucuna ulaşmıştır. Uzaktan eğitim, ulaşımında kolaylık sağlaması ve zamandan tasarruf sağlaması özellikleri ile ister bu çalışmanın katılımcıları olan bedensel engelli bireyler için ister Can ve Yungul'un (2017) çalışmasındaki gibi engelli olmayan bireyler için kimi zaman bir zorunluluk kimi zaman ise çekici bir tercih olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılardan birisinin keman çalmaya başladıktan sonra; ruhsal olarak bir sakinleşme hissettiğini, daha az sinirlendiğini, canı sıkıldığı zaman kemanını çalarak mutlu olduğunu belirtmiştir. Farklı bir engel türünde yapılmış olsa da bu bulgulara benzer sonuçlara ulaşan çalışmalar mevcuttur. Baker ve Krout (2009) tarafından yapılan bir çalışmada, Asperger Sendromlu bir öğrenciden yüz yüze ve video konferans ortamlarında şarkı bestelemesi istenmiş ve öğrencinin müzikal beceri ve fiziksel/sosyal davranışları iki ortamda incelenmiştir. Araştırma sonunda öğrencinin Skype kullanımı esnasında yüz yüze uygulamaya göre başını daha az salladığı, göz temasında önemli bir artış olduğu, gülümseyerek uygun ve pozitif bir etkileşim içine girdiği gözlemlenmiştir. Uzaktan eğitim araçlarıyla gerçekleştirilen müzik terapisi odaklı böyle çalışmaların tıp, psikiyatri vb. alanlarda yapılmasının gerekli olduğu önerilmiştir.

Öğrencilerden biri uygulama ile özgüveninin arttığını bir diğerinin de sosyal ortamlarda eskiye göre daha fazla ön plana çıktığını, toplumun kendisine olan bakış açısının değiştiğini, çevresiyle ilişkilerinde olumlu yönde değişiklik olduğunu, engeli olmayan diğer arkadaşlarının ona imrendiğini ve sevdiği şarkıları çalmanın kendisini mutlu ettiğini belirtmesi araştırmanın bulguları arasındadır. Öz güven artışı, beğenilme hissi, kabul edilme ve sosyalleşme, engelli bireyler için diğer bireylerden daha fazla önem arz edebilir. Baydağ (2020) müzik eğitiminin engelli bireyler üzerinde değiştirici, dönüştürücü ve geliştirici özelliklerinin bulunduğunu, müzik eğitiminin bağlaştırıcı ve birleştirici rolüyle bu bireyleri kendileriyle barışık ve sosyal bir konuma taşıyabileceğini belirtmiştir. Sarıgül (2016) sosyal faaliyetlere katılan engelli bireylerin hiçbir zaman

katılmayan engelli bireylere göre daha az dışlandıklarını, bunun da sosyal faaliyetlerin engellilerin dışlanmasını önleyici bir rolü olduğunu belirtmiştir. Öğrenciler çalışmadaki konser etkinliğini sonrası aileleri ve izleyicilerden aldıkları geri dönütlerin kendilerinde mutluluk ve kemana yönelik motivasyon artışı sağladığını ifade etmişlerdir. Bu bulgu Özmenteş'in (2013) çalışmasındaki bulgular ile örtüşmektedir. İlgili çalışmada konser vermenin öğrencilerin motivasyonlarında çok etkili bir araç olduğunu ve öğrencilerin konserlerindeki başarı ya da başarısızlıklarından dolayı çalgılarına yönelik motivasyonlarının arttığı belirtilmiştir. Katılımcılar uzaktan keman eğitimi ile kısa sürede konser verebilecek şekilde keman çalmayı öğrendiklerini bir katılımcı da ilerde keman çalmayı bir meslek olarak düşünebileceğini belirtmiştir. Bu bulguları destekler nitelikte Çokoşkun ve Karahoca (2019) tarafından zihinsel engelli gençler ve öğrenme güçlüğü çeken bireyler ile uzaktan bir çalışma gerçekleştirmiş ve engelli bireyler için tasarlanan DJ'lik mesleği edindirme uygulaması sayesinde birçok engelli meslek sahibi olmuştur.

Araştırmanın bulguları arasında uzaktan keman eğitimi sürecinde video kayıt desteğinin öğrencilerin keman çalma erişimlerine olumlu yönde katkısıyla birlikte dış görünüşlerine dikkat etmelerine, motivasyonlarının artmasına, dersi hatırlamalarına ve öğrencilerin kendilerini izleyerek özeleştiri yapmalarına da katkı sağladığı yer almaktadır. Sakarya ve Zahal (2020) müzik eğitimi lisans öğrencileri ile yaptığı çalışmada kayıt altına alınan derslerin istenildiği zaman tekrar açılıp izlenmesinin uzaktan müzik eğitiminin olumlu bir yanı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Güzel Çakır ve Çelen (2020) YouTube üzerinden verilen video desteğinin öğrencilere hatırlamada kolaylık sağladığını fakat videolu eğitimin kendi başına yeterli olmayacağını yüz yüze eğitimle entegre şekilde kullanılmasyla öğrenci performansına daha fayda sağlayacağı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmada öğrenciler uzaktan eğitim veren keman öğretmenini teknolojiyi iyi kullanan, sabırlı, anlayışlı, sempatik, olumlu, iyi iletişim kuran bir kimlik olarak tanımlamaktadır. Demirkol (2019) tarafından yapılan araştırmanın sonucunda Güzel Sanatlar Liseleri'nde çalışan müzik öğretmenlerinin neredeyse tamamına yakınının müzik alanında uzaktan eğitim almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Özmenteş (2013) öğretmenlerin öğrenci ile çok iyi iletişim kurması gerektiği, öğrenciyi iyi tanıyıp özelliklerini iyi bilmesi gerektiğini belirtmiştir. Aksoy ve Nayir (2020) tarafından yapılan bir araştırmada veliler; uzaktan keman eğitimi veren öğretmenin özelliklerini, özverili, sabırlı ve öğrencinin dilinden anlayan bir kimlik olarak ifade etmişlerdir.

Sonuç

Bu araştırmada 12 hafta boyunca uzaktan keman eğitimi ve bir konser gerçekleştirilen bedensel engelli öğrencilerin uygulamaya ilişkin görüşleri incelenmiştir. Uygulamanın erişilebilirlik problemini ortadan kaldırarak sanat/müzik/keman eğitiminde fırsat eşitliğine katkı sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Keman çalmaya bağlı olarak öğrencilerde ruhsal yönden sakinleşme, daha az sinirlenme, mutlu olma, özgüven ve motivasyon artışı belirlenmiştir. Uzaktan eğitimin zaman ve mekân yönünden esnek yapısının çalışmanın katılımcıları olan bedensel engelli öğrencilerin en büyük sorunlarından biri olan ulaşım problemini çözerek fiziksel yorgunluğu aza indirdiği ve zaman tasarrufu sağladığı da çalışmanın sonuçları arasındadır. Uygulama ile toplum tarafından kabul edilme, ön plana çıkma ve beğenilme, çevre ile olumlu yönde iletişim kurma ve mesleki yönelimlerine etki gibi duygu ve kazanımlarının oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Derslerin videoya kaydedilmesi öğrencilerin özeleştiri yapmalarına, dersi hatırlamalarına

yardımcı olurken dış görünümlerine özen göstermelerine de katkı sunmuştur. Altyapının ve kullanılan araç ve gereçlerin ses ve görüntü kalitesi yönünden öğrenci-içerik ve öğrenci-öğretmen iletişimi ve karşılıklı etkileşimi için yeterli olduğu fakat daha da geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Uzaktan keman eğitimi alan bedensel engelli öğrencinin; azimli ve cesur, çalışkan, çalgısına vakit ayıran, çalgısını seven, ders videolarına sıkça başvuran, uzaktan keman eğitim veren öğretmenin ise; sabırlı, teknolojiyi iyi kullanan, anlayışlı, sempatik, olumlu, iyi iletişim kuran bir kimlik özelliklerini taşıması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Konser vermenin öğrencilerde mutluluk ve kemana yönelik motivasyon artışı meydana getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak uygulamanın bir işte çalışan ya da asosyal bedensel engelli bireylere eğitim fırsatı sağlayarak yaşam boyu öğrenmeye katkı sunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Başlangıç aşamasında, uzaktan, tekerlekli sandalye kullanan üç bedensel engelli birey ile gerçekleştirilen bu çalışma; benzer ya da farklı engellilik türüne sahip bireylerle farklı çalgıların eğitimi şeklinde daha geniş katılımlı olarak gerçekleştirilebilir. Engelli öğrencilerin bireysel çalgı derslerine ilave olarak birlikte öğrenmeyi ve sosyalleşmeyi sağlayacak toplu uzaktan keman/çalgı eğitimi dersleri tasarlanabilir. Engelli bireylerin uzaktan müzik eğitimi alabilecekleri ve birbirleriyle etkileşime geçebilecekleri dijital platformlar oluşturulabilir. Engelli bireylere kişisel ve sosyal gelişimleri, sanatsal ihtiyaçlarının karşılanması ve mesleki yönelimlerine katkı sunulması amacıyla kurum ve dernekler tarafından maddi destek sağlanabilir. İyi örnekler medya aracılığıyla halka duyurulabilir ve farkındalık yaratılabilir. Müzik eğitimi alan engelli bireylere konserlerde sıkça yer verilebilir. Engelli bireylerin bir çalgının eğitimine başlamadan önce kendi engel durumlarına uygun çalgı seçmeleri önerilebilir.

Yazar Katkıları/ Author Contributions

Çalışmanın Tasarlanması | Design of Study: YA (%50), AEN (%50)

Veri Toplanması | Data Acquisition: YA (%90), AEN (%10)

Veri Analizi | Data Analysis: YA (%60), AEN (%40)

Makalenin Yazımı | Writing up: YA (%70), AEN (%30)

Makale Gönderimi ve Revizyonu | Submission and Revision: YA (%70), AEN (%30)

Finansman/ Grant Support

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. | The authors declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir. | The authors have no conflict of interest to declare.

Kaynaklar / References

- Adıyaman, S. E. (2020). *Müzik eğitimi alan görme engelli öğrencilerin flüt eğitiminde karşılaştıkları sorunların incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi.
- Aksoy, Y. ve Nayir, A. E. (2019). *Bedensel engelli bireylerin sosyal yaşantılarında müzik etkinliklerine katılma durumlarının incelenmesi (Konya ili örneği)*. Arslan, E., Tapur, T. ve Aladağ, C. (Ed.), *Sosyal Bilimler Araştırmaları içinde* (s.192-201). Çizgi Kitabevi.
- Aksoy, Y. ve Nayir, A. E. (2020). Suzuki yöntemi ile keman eğitiminde çevrimiçi ve çevrimdışı uzaktan eğitim araçlarının kullanımına ilişkin aile ve uzman görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(104), 34-42. <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.42684>
- Baker, F. ve Krout R. (2009). Songwriting via Skype: An online music therapy intervention to enhance social skills in an adolescent diagnosed with asperger's syndrome. *British Journal of Music Therapy*, 23(2), 3-14. <https://doi.org/10.1177/135945750902300202>
- Balaban, E. (2012). *Dünyada ve Türkiye'de uzaktan eğitim ve bir proje önerisi*. Erişim adresi: https://erdalbalaban.com/wpcontent/uploads/2012/12/UE_UzaktanE%c4%9fitimEB.pdf
- Baydağ, C. (2013). *Görme engelli bireylerin sosyalleşme sürecinde verilen müzik eğitiminin, müzikal motivasyon, müziksel ilgi ve müzik yaşantılarına etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi.
- Baydağ, C. (2020). Engelli bireylerin gelişim özelliklerinde müzik eğitiminin önemi *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi*, 10(1), 1-7. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1711778>
- Brändström, S. Wiklund, C. ve Lundström, E. (2012). Developing distance music education in Arctic Scandinavia: Electric guitar teaching and master classes. *Music Education Research*, 14(4), 448–456. <https://doi.org/10.1080/14613808.2012.703173>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2019). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Pegem A.
- Can, A. A. ve Yungul, O. (2017). Müzik eğitimi kurumlarında çalgı eğitimi alan lisansüstü öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik görüşlerinin belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Sciences*, 5(45), 155–168. <https://asosjournal.com/DergiTamDetay.aspx?ID=12216>
- Creswell, J. W. ve Clark, W. L. P. (2015). *Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi*. (Y. Dede, S.B. Demir, Çev.; 2. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2016). *Araştırma deseni. Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (S.B. Demir, Çev.; 2. Baskı). Eğiten Kitap.
- Çokçoşkun, Y. ve Karahoca, D. (2019). Engelli bireylerin meslek eğitimi için bir model önerisi. *Turkish Studies*, 14(1) 395-423. Erişim adresi: <https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=14608>
- Demirkol Yalçın, P. (2019). Güzel sanatlar lisesi müzik öğretmenlerinin müzik teknolojilerinden yararlanma durumlarına ilişkin görüşleri. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 51-62. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.577352>
- DİE (2004). T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, *Türkiye Özürlüler Araştırması 2002*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

- Draper, E. A. (2019). Including students with severe disabilities in music classrooms. *General Music Today*, 32(3), 23–25. <https://doi.org/10.1177/1048371319834083>
- Gedikli, E. (2007). *Müzik Eğitimi* (2. Baskı). Ezgi Kitabevi.
- Güzel, B. B., Çakır, H., ve Çelen, Y. (2020). Youtube üzerinden video destekli keman öğretimine ilişkin öğrenci görüşleri. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi*, 4(1), 31-43. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/847822>
- Kaleci, Z. (2017). *Zihinsel yetersizlik gösteren bireylerin Orff çalgıları yolu ile müzik becerileri öğretimi üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İnönü Üniversitesi.
- Karahan, A. S. (2016). Eş zamanlı uzaktan piyano öğretiminin geleneksel piyano öğretimiyle karşılaştırılması. *Journal of Turkish Studies*, 11(21), 211-228. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11244>
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma. Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (S. Turan, Çev.; 3. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Meşe, İ. (2014). Engelliliği açıklayan sosyal model nedir? *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 0(33), Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21122/227513>
- Mustul, Ö. ve Yağışan N. (2018). Keman öğretiminde mikro öğretim tekniğinin öğretme becerilerine etkisi. *The Journal of Academic Social Sciences*, 6(85), 184-204. Erişim adresi: https://asosjournal.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=36248
- NEÜ. (2020, 5 Aralık). 3 Aralık dünya engelliler günü “Müzik Engel Tanımaz” Konseri. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=mnIap3MQA9s&t=274s>
- Orhan, S. ve Özkan, E. (2020). Engelli kadın olmak. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 1-19.
- Oktay, E. Y., Çölgeçen H., Karahan, K. K. ve Yıldırım, Y.Z. (2019). *Bir dezavantajlı grup olan engellilerin sosyal dışlanmalarını önlemek üzere Türkiye’de uygulanan sosyal politikalar*. 15. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Fas.
- Özdemir, M. A. (2019). İşitme engellilerde piyano/klavye öğretimi. *Atlas International Refereed Journal on Social Sciences*, 5(17), 87-95. Erişim adresi: <https://avesis.marmara.edu.tr/yayin/df5c806f-a0ea-46ca-9971-2fdf27b194de/isitme-engellilerde-piyano-klavye-ogretimi>
- Özerbaş, M. A. ve Kaya, B.A. (2017). Öğretim tasarımı çalışmalarının içerik analizi: ADDIE modeli örnekleme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(1), 26-42. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/29870/321749>
- Özmenteş, S. (2013). Çalgı eğitiminde öğrenci motivasyonu ve performans [Student performance and motivation in instrument education]. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 320-331. Erişim adresi: https://arastirmax.com/tr/system/files/dergiler/116393/makaleler/2/2/arastirmx_116393_2_pp_320-331.pdf
- Parasız, G. (2009). *Keman öğretiminde kullanılmakta olan çağdaş Türk müziği eserlerinin seslendirilmesine yönelik olarak oluşturulan araştırmaların etkililik ve işgörüsellik yönünden incelenmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Perju, V. (2011). Impairment, Discrimination, and the Legal Construction of Disability in the European Union and the United States. *Cornell International Law Journal* (44), 279-348. Erişim adresi: <https://lawdigitalcommons.bc.edu/lisfp/317/>
- Pienar, D. (2012). Music therapy for children with down syndrome: Perceptions of caregivers in a special school setting. *Kairaranga*, 13(1), 36-43. Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ976663.pdf>
- Pirgon, Y. ve Babacan, E. (2013). Görme engelli öğrencilerin piyano eğitimi üzerine durum çalışması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, 191-207. <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/54>
- Sağır, T. ve Yılma Şakalar, G. (2018). *An investigation on a computer-assisted digital musical teaching material for the special education of educable mentally retarded children in Turkey. Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 8 (3) , 583-594 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tojdac/issue/37810/437003>
- Sakarya, G. ve Zahal O. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan keman eğitimine ilişkin öğrenci görüşleri. *Turkish Studies*, 15(6), 795-817. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44504>
- Sarıgül, A. (2016). *Bedensel engellilerde sosyal dışlanma Ağrı ili Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi.
- Sever, G. (2014). Bireysel çalgı keman derslerinde çevrilmiş öğrenme modelinin uygulanması. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi* 2(2), 27-42. Erişim adresi: <https://www.enadonline.com/tr/arsiv/volume-2-issue-2/bireysel-calgi-keman-derslerinde-cevrilmis-ogrenme-modelinin-uygulanmasi/bireysel-calgi-keman-derslerinde-cevrilmis-ogrenme-modelinin-uygulanmasi/>
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2018). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Şen, B. (2009). *Bedensel Engellilerin web tabanlı uzaktan eğitim sisteminden yararlandırılması* (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Tınar, Y. (2018). *Engellilere yönelik hizmetlerin yönetimi ve sunumu: Karşılaştırmalı bir değerlendirme* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi.
- TÜİK (2011). *Özürhümlerinin sorun ve beklenti araştırması*. T.C. Başbakanlık, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- Uçan, A. (2018). *Müzik Eğitimi*. Arkadaş Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (7. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, F. E. Gülşah, T., ve Akyüzlüer, M. (2014). Grupla yapılan müzik etkinliğinin otizmli çocukların sosyal becerilerine etkisinin betimlenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 252-276. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/43611>
- Yin, R. K. (2017). *Durum Çalışması Araştırması Uygulamaları*. (İ. Günbayı, Çev.; 3. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.